

В.І.Слободяник
кандидат психологічних наук
заступник начальника кафедри практичної психології
та педагогіки ЛДУ БЖД України
Р.І. Сірко
кандидат психологічних наук
доцент кафедри практичної психології
та педагогіки ЛДУ БЖД України

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ТА САМОВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ВВНЗ, ЯК СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Анотація: В статті розглядається питання вибору способу життя, формування здорового способу життя, що обумовлене певними соціальними умовами. Вплив засобів масової інформації на формування способу життя курсантів.

Ключові слова: *Спосіб життя, здоровий спосіб життя, курсанти, рятувальники, виховання, засоби масової інформації.*

Постановка проблеми. Свідомий (чи несвідомий) вибір способу життєдіяльності пролягає через процес соціалізації особистості, що охоплює всі сфери життєдіяльності, впливає на вибір способу життя. Процес соціалізації має певні механізми реалізації. Формування певного способу життя людини обумовлено конкретними соціальними умовами. Ряд науковців у визначенні опиралися на визначення таких механізмів за О. Мудриком – це інституційний, традиційний, стилізований та міжособистісний механізми [1 с. 10].

Зазначимо, що *інституційний спосіб*, на думку дослідників, повинен реалізуватися через методику громадського виховання: навчального закладу, юнацькі організації, засоби масової інформації тощо.

Теорія і практика формування здорового способу життя висувають рівень інформованості суспільства в цілому і окремих його членів зокрема з проблем здоров'я як один з найважливіших чинників передумови успіху формування ЗСЖ. Надання інформації – одна із стратегій формування ЗСЖ і, природно, її ефективність безпосередньо пов'язана із рівнем розвитку засобів масової інформації (ЗМІ), особливостями їх функціонування у певному соціумі.

Загальновідомо, що в наш час ЗМІ справляють найвагомійший вплив на громадську свідомість. Здатність швидко і майже тотально охоплювати найбільш широкі аудиторії дає їм можливість трансформувати традиційну систему духовного виробництва і зараз у розвинутих суспільно-політичних системах панує теза, що ті, хто володіє ЗМІ, володіють громадською думкою. Саме за допомогою мас-медіа серед різних категорій населення (читачів, слухачів, глядачів) можна пропагувати певні ціннісні установки, світоглядні стереотипи та моделі поведінки [3].

Потрібно сказати, що на тлі економічної кризи, соціальної нестабільності, подальшого падіння рівня матеріального життя, тотальної невпевненості у майбутньому, наявність такого значного відсотку негативної інформації тільки збільшує кількість психологічних, емоційних стресів. З іншого боку – посилює у суспільстві агресивність, зневажливість до людського життя, переконання в тому, що більшість проблем можна розв'язати тільки за допомогою фізичної сили.

Окремого висвітлення потребує реклама, яка досягла величезного розмаху і стала одним з основних засобів споживання. Вона не тільки формує споживчі потреби, а й певним чином впливає на всю життєдіяльність людини. Доведено, що реклама, виконуючи роль зброї переконання, впливає на цінності та уклад життя, і цей вплив має як позитивні, так і негативні аспекти [3].

Таким чином, можна констатувати, що засоби масової інформації є сьогодні вагомим чинником впливу на свідомість людини. Тому саме від їхньої позиції значною мірою залежить, яким шляхом розвиватиметься суспільство. Зараз в інформаційному просторі України відсутня потужна система узгоджених конструктивних ідеологем, здатних консолідувати суспільство для подолання наявної кризи. Натомість він містить низку негативних тенденцій, що за умов їх подальшого розвитку можуть призвести до критичного ступеня деморалізації населення.

Природно, що такий стан речей суттєво перешкоджає ефективній реалізації стратегії інформованості з формування ЗСЖ. Йдеться не про

відсутність окремих теле- і радіопрограм, друкованих матеріалів, соціальної реклами з проблем здоров'я (вони є і певною мірою виконують своє призначення), а про відсутність єдиної системи пріоритету формування ЗСЖ у засобах масової інформації, керованої на державному рівні і закріпленої законодавчо.

У ситуації сучасної соціально-психологічної нестабільності буде доцільнішим, щоб засоби масової інформації взяли на себе місію вироблення національної ідеології, орієнтованої на оптимістичну перспективу. На думку деяких фахівців, одним із суттєвих компонентів такої ідеології може стати пропагування в ЗМІ ідеї згуртування народу України навколо цінностей здорового способу життя в усіх її різноманітностях – фізичних, психічних, духовних, соціальних [3].

Традиційний спосіб як механізм соціалізації являє собою засвоєння молодого людиною цінностей, еталонів поведінки, поглядів, характерних для його оточення. Особливу роль у формуванні уявлення та вироблення способу життя відіграє сім'я. Вона дає двосторонній вплив на спосіб життя молоді людини. З одного боку, виступає як захисний чинник, що перешкоджає появі та розвитку шкідливих звичок, з другого – як чинник, що провокує розвиток цих звичок, бо саме від батьків у першу чергу молодь отримує інформацію про здоровий спосіб життя. Хоча питома вага тих, хто обговорює ці проблеми з батьками, зменшується.

Стилізований спосіб є механізмом формування особистості, що проявляється через вплив вікової субкультури. Хоча група однолітків є найбільш вирішальним механізмом особистості у підлітковому періоді, проте має певний вплив і на осіб у юнацькому віці. Її вплив на формування потреби здорового способу життя є помітний і може носити як соціально позитивний, так і асоціальний характер.

Міжособистісний спосіб соціалізації впливає на формування особистості курсанта у процесі спілкування та взаємодії із суб'єктивно значущими для нього особами.

Впровадження України у новий період становлення всіх сфер соціального розвитку, відновлення державності, відродження культурно-історичного досвіду та традицій національного виховання висувають проблему гармонійного фізичного і духовного розвитку молодого покоління, соціалізації його як особистостей. Такий стиль життєдіяльності спрямований перш за все на підтримку та збереження здоров'я. Саме у молодому віці повинна прищеплюватись та виховуватись мотивація до такого способу життя, його доцільність та необхідність [3].

Сучасний етап розбудови рятувальних підрозділів МНС України зумовлює необхідність удосконалення процесу виховання особового складу українського війська на основі національних традицій, культури, мови та духовності, дотримання здорового способу життя. Без засвоєння військовослужбовцями вищих військових навчальних закладів, і, в першу чергу, курсантами – майбутніми офіцерами – національних цінностей, неможлива підготовка справжніх захисників Вітчизни. Кожен, хто приходить до лав армії, повинен знати і засвоїти суть національної ідеї, особливості відродження, збереження і примноження славних традицій минулого, формування ЗСЖ.

Як підкреслено в Концепції навчання і виховання молоді у національній системі освіти, затвердженої Міністерством освіти України, вищі навчальні заклади мають здійснювати підготовку свідомої національної інтелігенції, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, навчанню та вихованню її духовної еліти, примножувати культурний потенціал, формувати ЗСЖ, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів.

Виходячи з цього, можна визначити для всього командно-педагогічного колективу ВВНЗ суть національного виховання та формування ЗСЖ військовослужбовців – це підготовка їх до захисту Батьківщини, уміння дорожити святинями українського народу, розуміння і усвідомлення мети і змісту ЗСЖ. Навчити військову людину армійським нормам – кінцева мета навчання та виховання ВВНЗ.

Курсанти ВВНЗ, – усі є громадянами України. Суспільство вправі сподіватися, що вони будуть служити взірцем особистої і офіційної поведінки, бездоганного виконання вимог Військової Присяги, військових Статутів, дотримуватися ЗСЖ. Кожен курсант, перш за все, – патріот, він ставить безпеку та добробут українського народу вище за власні інтереси.

Курсант, який ставить собі за мету стати офіцером Збройних Сил України, повинен бути взірцем вірності Батьківщині, поваги до її символів: Державного Прапора, Державного Гербу та Державного Гімну. У майбутнього офіцера один шлях – шлях жертвування, самовідданості народові, військовій справі, перемозі над ворогом. Ніщо не може примусити курсанта змінити власні переконання, віру, зрадити Військовій Присязі. Нехтувати духовними цінностями свого народу, бойовими традиціями ЗСУ курсант повинен вважати нижчим за власну гідність [2].

Найпершим обов'язком курсанта є бездоганне виконання покладених на нього обов'язків – завдання, накази повинні виконуватися сумлінно, точно у встановлений термін; бездоганна служба на благо Вітчизни робить честь курсанту. Він пам'ятає, що як військовослужбовець курсант зобов'язаний вести ЗСЖ порядної людини, ніколи і нікого не обманювати, не красти, не відступати від загальнолюдських моральних норм.

Однією із суттєвих рис курсанта має бути чесність. Він присвячує своє життя, військову службу суспільству, несе відповідальність перед законами і перед людьми. Вимоги держави, військового колективу, командирів курсант оцінює як власні, тому виконує їх беззаперечно. Для курсанта важливо зберегти честь мундира в будь-яких умовах [2].

Національне виховання повинно здійснюватися за допомогою освіти. Воно має забезпечувати відтворення інтелектуального потенціалу військової галузі та сприяти зміцненню обороноздатності держави відповідно до Конституції та Законів України. Освіта повинна стати основою відтворення духовного потенціалу народу і його захисників, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства. Національний характер навчання та

виховання полягає у формуванні молодого людини як громадянина України незалежно від її етнічної приналежності, дотримання ЗСЖ. Процес виховання має бути органічно поєднаним із процесом навчання військовослужбовців, опануванням основ наук, багатством національної і світової культури.

Ідеалом виховання має бути гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомою людина, котра наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними і патріотичними почуттями, здатна до саморозвитку і самовдосконалення, дотримання ЗСЖ.

Досвід показує, що виховання як певний, спрямований і систематичний вплив на особистість вихованця, може бути ефективним, якщо воно поєднується з самовихованням, тобто з використанням енергії самих вихованців, їхньої свідомості й цілеспрямованості до самовдосконалення.

За своєю природою самовиховання- це явище соціальне. Воно притаманне лише курсанту, який усвідомлює себе в системі суспільних відносин. Займаючись самовихованням курсант реалізує соціальну потребу в придбанні гами таких особистісних якостей, які найбільшою мірою сприяли б йому у виконанні своїх суспільних функцій. Соціальна детермінація самовиховання визначає й специфіку формування і розвитку потреби в самовихованні. Вона розвивається в процесі військової діяльності, суспільної діяльності курсанта, його спілкування з іншими людьми. При цьому виявляється активно-виборче ставлення з боку особистості, яка само виховується [2].

У ході самовиховання всі сторони курсанта (переконавання, світоглядні позиції, почуття, воля, звички, риси характеру, інші особистісні якості, конкретні результати діяльності й поведінки) стають предметом постійного вивчення і зміни.

За свідченням ряду науковців, до числа найважливіших внутрішніх передумов, які визначають ефективність самовиховання курсантів, варто віднести потреби й мотиви, що спонукають курсантів до роботи над собою; розвинуту і самокритичність, які дозволяють об'єктивно оцінити свої переваги

й недоліки; здорове почуття самоповаги, котре не дозволяє відставати від інших і що змушує бути на висоті становища; певний рівень розвитку волі, звичок самоконтролі й вольового саморегулювання; знання території самовиховання й володіння методикою роботи над собою; свідома установка на різнобічне самовиховання; психологічна готовність до активної, цілеспрямованої і систематичної роботи із самовиховання [1].

Висновки. Таким чином, формуючи високоморальну особистість, необхідно створити певну організацію навколишнього середовища, здійснити відповідні виховні заходи, які впливають на людину та її особисте бажання чи прагнення до самовдосконалення. Особливе значення має суб'єктивний компонент, тобто бажання людини, осмислення, сприймання зовнішніх впливів та активні дії, спрямовані на самовдосконалення.

Отже виховання – це двосторонній процес взаємодії вихователів, керівників, інших посадових осіб і вихованців. Усі вони повинні брати активну участь у цьому процесі. Якщо хоча б одна із сторін буде пасивною, процес виховання не досягне бажаної кінцевої мети. Від посадових осіб вимагається чітка і обдумана структура його процесу, дотримання всіх його компонентів, послідовність у їх виконанні, велике терпіння і вміння показати вихованцям необхідність цього процесу. З одного боку, активно повинен запроваджуватися процес виховання, з іншого – процес самовиховання як важлива умова успішного досягнення кінцевої мети цього процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Варій М.Й., Козяр М.М., Коваль М.С. Військова психологія і педагогіка: Посібник / За заг. ред. М.Й. Варія. - Львів: Вид-во «Сполом», 2003. -624с.
2. Матеріали 12-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції рятувальників. Київ: ІДУЦЗ НУЦЗУ, 2010- 383-366 с.
3. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. / О.Яременко, О.Балакірева, О.Вакуленко та ін. - К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 300с.